

OBECNÉ

Tato kniha je poslána k tobě

Kdokoli tedy přináležíš k pokolení lidskému (ať již postaven na nejvyšší či na nejnižší místo, učený nebo neučený, vznešený nebo prostý, král nebo žebrák, z kteréhokoli národa, náboženství, stavu, jen máš-li díl lidské přirozenosti), **věz, že tato kniha byla napsána k tvému prospěchu**, je zasvěcena tvému užitku a je poslána přímo k tobě. To proto, aby před tebou nic úskočně netajila, v ničem pochlebnický nelichotila, nic nenávistně nevyčítala, nýbrž aby svobodně, poctivě a otevřeně předestřela všechno, co přispívá ke společnému blahu.

Přijmi ji (znovu a znovu to opakují) **vděčnými rukama, očima, myslí**, ty, křesťane, ty, žide, ty, mohamedáne či ať jsi kdokoli, jako z nebe ti seslaný (a tím opravdu je) dar! Objevíš v ní větší bohatství, než kdybys nalezl poklady Kroisovy nebo tisíckrát tisíc královských pokladnic. Neboť ona ukáže všem slepým světlo, bloudícím cestu, chorým lék, zemřelým život, zkušným dá sílu znovu vstát, poraženým nová vítězství, uvězněným odemčené žaláře, ztroskotancům přístav, hynoucím spásu, veškerému světu ukáže východ ze všech labyrintů, úlevu od všech sisyfovských balvanů, proměnu všech tantalovských prchavých rozkoší v opravdové věčně trvajících lahodnosti. I. 234

Schodiště k vrcholu

Já bych si však nadto přál, uzná-li nás Bůh za hodny takového světla, abychom nelenili a věnovali námahu na obdobné osvětlení druhých. Abychom totiž sestavili knihu, jež by jediná obsáhla VŠECHNO, a to v nejvyšší možné STRUČNOSTI, v takovém POŘÁDKU, v němž by se bez překážek postupovalo od prvních věcí k posledním, přičemž by od začátku až do konce provázely čtenáře trvalé SVĚTLO a nezvratná PRAVDA. **Tato kniha by posléze byla naší myslí jakoby schodištěm, jež by ji při procházení všemi věcmi pozdvihovalo až k neviditelnému vrcholu všech věcí, k Bohu.** I. 242

Jít nevyzkoušenou cestou

Co tedy brání tomu zkusit, není-li možné najít pro obecné dobro nějakou účinnější nápravu, a posléze už konečně jednou úplně zbavit lidský rod tak různých i nesmyslných a zhoubných zrudností? A co brání tomu, abychom totéž zkusili po jiných my, a po nás zase jiní? Jde zajisté o věc takového významu, že je vhodnější se o ni třeba tisíckrát pokusit s nezdarem než se tisíckrát nepokusit. Zejména ukazuje-li Bůh nějakou novou, ještě **nevyzkoušenou cestu**: že ta naše je taková, bude zřejmé. I. 52

Láska nevnímá námahu

Láska nevnímá námahu. **Milujeme-li Boha, milujeme-li bližní, milujeme-li sami své duše, číňme to, co bude vysoce prospěšné.** Jestliže můžeš věřit (praví Kristus, když zkoumá víru člověka), věřícímu je možné všechno. Na to on v slzách: Věřím, Pane, pomoz mé nevěře (Mk 9,22). Pane, Tobě není skryto, že i naše víra je chatrná a naše síly chabé pro toto tak veliké dílo! Nám nicméně není skryto, co při naší nemožnosti zmůže Tvoje moc. I. 53

Nesplněný úkol

Za druhé, k tomu, abychom Vás všechny, přední mužové křesťanské obce, slavnostně pozvali do společenství poradního shromáždění, nás přivádí **hlavní cíl našeho snažení, jímž je zvěstovat již Krista, Světlo lidstva, zbylým národům.** Kristus přece uložil svým apoštolům a jejich následovníkům jít do celého světa, hlásat evangelium všemu stvoření atd.; k tomu přislíbil svou přítomnost až do završení věku (Mt 28). Že to ve své době apoštolové činili a šířili evangelium od národa k národu, toho dokladem je křesťanský svět. Že ovšem ona **horlivost v nás, jejich následovnících, pohasla, to dosvědčuje dosud nevěřící zbytek lidstva.** Na tuto nedbalost si ve své době stěžoval již svatý Chrysostomos (při výkladu Kristových slov Mt 13, království nebeské je podobno kvasu): *Jestliže dvanáct lidí dokázalo, že vykvasila mouka takřka celého světa, bedlivě uvaž, prosím, jak velká je naše ničemnost a lenost: přestože je nás bezpočet, nejsme schopni obrátit ty zbylé národy, ačkoli by nás mělo být dost i pro tisíc*

světů! atd. Slova správná, moudrá a zbožná. Vždyť **kdyby nás naplňoval žár Boží lásky**, zajisté bychom nepokládali za dostačující, že my jsme ozáření světlem evangelia, nebo že jsme dokonce (jak říká apoštol) světlem v Pánu. Budily by v nás také útrpnost temnoty, jež zahalují zemi, a **nepřestali bychom si přát, prosit a podle svých možností usilovat o to, aby stejným světlem byly ozářeny veškeré národy, jež zbývají**. K tomu se však doposud přistupovalo příliš nedbale, a že se o vítězství Světla v boji proti temnotám řádnými cestami buď neusilovalo vůbec, nebo neobratně, o tom svědčí sama skutečnost. Tak se stalo, že nám, křesťanům, patří pranepatrný kout země (ani ten ovšem ne celý a bez rozbrojů), zatímco celý její zbytek Krista, Světlo světa, buď nezná, nebo jej tupí. I. 54

Třicetiletá válka

Bůh poskytl příležitost pokusit se o něco takového a nabídnout to před ostatními vám. Vylil právě na obyvatele země, především na nás v Evropě, onu **strašlivou záplavu svého hněvu**, kdy všichni pozdvihli meče proti sobě navzájem, takže bojuje národ proti národu a obec proti obci, neboť Pán uvádí všechny v nepokoj (2Pa 15,6). V tomto všeobecném zmatení **je zajisté již zapotřebí nějakého Eliáše, který by obrátil srdce otců k synům a srdce synů k otcům, aby snad Pán nepřišel a nezkrušil zemi klatbou** (Mal 4,5.6). Kdo však bude oním Eliášem a jak má obrátit odvrácené od Boha a odvrátit od země hrozící prokletí? U Ezechiele dosvědčuje Bůh, že za času svého hněvu proti svému lidu *hledal nějakého muže, jenž by se postavil do trhlíny* a postavil se na obranu země proti Bohu, *aby ji nevrhl do zkázy – a nenalezl jej*. Že proto vylije své rozhořčení a ohněm svého hněvu je zhubí (Ez 22,30.31). Z toho vyplývá, že prostředníkem se může stát kdokoli a se znepokojením všemi způsoby, jaké jen lze vymyslet, usilovat o odvrácení Božího hněvu. Kterými však spíše než uprošováním Boha, aby zadržel? Zároveň však napomínáním lidí, aby už přestali popouzet sebe navzájem a všichni společně Boha proti sobě? A tak aby se otcovské srdce obrátilo k lidským synům a synovské srdce lidí k Otci nebeskému. **Je na čase postarat se o to, aby se také srdce lidí po tak velkém běsnění vrátila k sobě navzájem**. I. 56

Něco se pokazilo

Napravováno bývá pouze to, co je pokažené. Když tedy navrhujeme poradu o nápravě věcí lidských, předpokládáme tím, že jsou pokaženy. To snad nevyžaduje pracného dokazování, protože nářky, že nic není na svém místě a že vše se odchyluje od správné cesty (tu napravo, tu nalevo), jsou všeobecné. Vždyť lidé, kteří vidí alespoň něco, vidí, že **namísto moudrosti panuje buď nevědomost, nebo sofistika, namísto zbožnosti buď nevěrectví, nebo pověřčivost, namísto řízení společnosti buď anarchie a zmatek, nebo tyranie a útisk.** Protože však jsme se rozhodli vysledovat vše od samého základu, tak se především podívejme, co to znamená nebo čemu se říká být pokažený.

Pokažený se říká tomu, co se samo o sobě tak změnilo, že už **není v souladu se svou idejí** a není způsobilé plnit svůj účel. Avšak jaký je účel našich věcí? Podle Božího úmyslu měl být tento svět, do něhož jsme svým narozením posíláni, Boží školou plnou světla, Božím chrámem plným zbožnosti, Božím královstvím plným řádu a spravedlnosti. I. 84

Celkem vzato, ať vznikla v rodě lidském jakákoli špatnost, ať ji počal kdokoli, hned vyháňá kořeny jako neblahý plevel, hned žene do stébel a nedá se vykořenit žádným jednoduchým ani složitým způsobem. První člověk Adam, praotec nás všech, začal **dychtit po zakázaném**, neposlouchal Boha a překračoval jeho příkazy. Brzy byl potrestán, aby se nepotrestané zlo nezvrhlo ve špatný příklad. Ale my v tom přesto příčinlivě pokračujeme a celý svět je plný pokolení zcela podobného svému praotci. Kain začal **podvádět Boha přetvářkou** a byl potrestán; a přece je celý svět plný pokrytců a vrahů. **Onen první svět se začal obžírat, opíjet, smilnit, nedbat Boha; byl potrestán potopou a zahynul, ale jeho příklad nezahynul a obyvatelé nynějšího světa ho usilovně napodobují.** Noe se začal **nalévat vínem**, vydal se hanebnému posměchu a pohoršení svých blízkých, a byl proto zahanben. Ale my jsme v tom neustali a všude je plno opilců, kteří odhalují svou hanebnost. Lidstvo po potopě začalo **stavět věž k nebesům** a hledat tak cestu k Bohu vynálezy vlastního mozku; byli uvedeni ve zmatek a rozeznání, ale my, přestože jsme rozptýleni po celém světě, nepřestali jsme budovat Babylón. Nejenže neustále **intrikujeme**

proti Bohu nebo sobě samotným (založili jsme od té doby mnohá společenství a všichni dohromady jsme jeden velký Babylón, který musí být navěky rozehán, pokud se přece jenom nebudeme kát), ale i **každý z nás si sám v sobě staví vlastní maličkou babylónskou věž. Celý svět je bezesporu plný zmatků.** Nimrod začal pořádat hony na lidi a zřídil si panství nad národy, které Bůh vyvrátil, jako i jiná, která přišla po něm; a my se přece nepřestáváme **povyšovat jedni nad druhé**, abychom mohli utlačovat, koho jen můžeme. I. 95

Věci lidské jsou pokažené, ale nepropadly úplné zkáze

Věci lidské jsou sice pokažené, ale nepropadly úplné zkáze, protože za kvašením omylů, vad a zmatků zůstává **těsto Božího díla.** I. 102

Orfeova citera

Je na čase postarat se o to, aby po tak velikém běsnění se také srdce lidí vrátila k sobě navzájem. Jakým asi způsobem lépe nežli nějakou Orfeovou citerou, schopnou co nejlahodnějšího souzvuku? Cicero, ať už je světu předpovídal nebo mu k nim blahopřál, řekl o klidných dobách: *Tóze nechť ustoupí zbraně a triumf ať před slovem couvne.* Je-li tedy naším přáním, aby běsnící Mars, jenž zpusťil křesťanský svět, ustal a zhynul, **aby se všechny národy staly Kristovým dědictvím**, jedním stádem, jež zcela pokojně polehává a vychází na pastvu (Iz 11,6), lidem, jenž přetavil své meče na radlice a svá kopí na vinařské nože, takže **národ nepozvedne meč proti národu** a nebudou se již cvičit k boji (kap. 2,4), co máme přát sobě, ne-li takovou citeru, která by ducha všech lidí odvedla od zuřivosti k mírnosti? Co jiného, než – je-li už nalezena – vystoupit před zraky všech a **začít lahodnou hru?** I. 56

Nastává zlatý věk?

Projevuje se tu však, namítne někdo, marnost záměrů a **sen o zlatém věku.** Na to odpovím. Znáám takové, kteří doufají, že ke konci světa se církev dostane do lepšího stavu, a že tudíž nastane pokojný, osvětlený a zbožný věk, ale i takové, kteří se neobírají ničím jiným než obavami ze smutných a stále

horších poměrů (dokud nepřijde ten, jenž učiní konec světu a pohromám a poté přinese svým počátek blažené věčnosti). Rozhodně však popírám, že by si tento **pranepatrný rozpor** zasloužil vyústit v tak velké spory, jež by měly ztěžovat, nebo dokonce znemožnit spojení porad o nápravě věcí. **At' už je pravda to nebo ono, my o nápravě přece uvažovat musíme.** Jestliže ještě zbývá napravený věk, nezakazuje se nám zkoumat jeho řád a stát se tak pomocníky Boží dobroty. Je-li však příchod Páně již přede dveřmi, zavazuje nás to připravovat Pánu cestu: nejen tím, že se my, věrní křesťané, budeme vzájemně nabádat a podněcovat, nýbrž i tím, že budeme vyzývat i svět nevěřících a budeme mu ukazovat cesty k obrácení. Tak jako to svým slovem činil při hrozící již záhubě před potopou Noe, v Sodomě Lot, v Egyptě Mojžíš a Áron, v Jeruzalémě proroci a apoštolové. I kdyby nám nikdo nenaslouchal, my přesto své duše zachráníme jako oni dávní světci. Krátce řečeno, ať se obrátíme kterýmkoli směrem, **přesvědčujeme se o nutnosti úvah o nápravě.** Běda tomu, kdo se odvažuje stát v cestě Bohu! I. 63–64

S každým se počítá

Nikdo se nesmí považovat za tak **bezvýznamného a nicotného**, aby si připadal nehodný účastnit se rady o všeobecné spáse. Nesmí však být ani natolik **povýšený**, aby nevyšlechl rady jiných nebo nevyšlovl své vlastní. I. 79

Všichni, kdo můžete rozhodovat o těchto tak závažných věcech, nepohrdejte výzvou, abyste se zúčastnili a vyslechli i poskytlí rady. **Nikdo at' si nepřipadá hostem na tomto světě do té míry, aby tyto záležitosti pokládal za sobě cizí**, do té míry povznesený, aby se k tomu nemohl snížit, do té míry nicotný, aby se sem nemohl povznést. Každé údolí at' je vyvýšeno a každá hora i kopec at' jsou sníženy, protože se připravuje cesta Bohu. I. 126

První a poslední cíl

Tím **posledním cílem**, k němuž směřují naše touhy i toto naše usilování, je totiž napravení našeho věku a jeho změna k lepšímu, tj. přizpůsobení

nás všech zákonům věcí, zákonům Boha, vládce věcí, i rozumnému vzájemnému soužití. I. 206

Nikoli bezdůvodně řekl Seneca: *Být moudrý v maličkostech – to byla řecká nemoc*. A ta filosofie, o níž mluvíme, je moudrost řecká, tedy malicherná a ve své hlavní části nicotná. Nedotýká se nejskutečnější podstaty člověka, zaměstnává mysl jen vedlejšími věcmi a neustále se odchyľuje od **prvního cíle**, Boha a nebes. III. 319

Vskutku již na prahu zbožně stanoveného díla uzavřeme my všichni, jakoby před tváří Boží, dohodu. Za prvé, že všichni budeme mít **jediný cíl**, SPÁSU LIDSKÉHO POKOLENÍ: jak může být svět skutečně osvobozen 1. od stranických zájmů, jimiž jsme donekonečna rozdělováni ve školách, v církvi i v politice; 2. od mnohosti, kterou jsme donekonečna mateni a uváděni ve zmatek ve školách, v církvi i v politice; 3. od donucování a násilnosti, jimiž jsme donekonečna trápeni a sužováni ve školách, v církvi i v politice. Ať jsou všichni s to být přivedeni k úsilí o společnou (avšak ve všudy dokonalou) spásu, k nejprostší pravdě a konečně k nejpokojnějšímu klidu všech věcí. I. 127

Tři svítilny, tři knihy, tři divadla, tři zrcadla

Jsou tedy tři Boží svítilny, z nichž vyšlehuje Boží záře, jež nás ze všech stran obklopuje. Je to SVĚT, stálá dílna Boží moudrosti, naše MYSL, stálá učitelka a vykladačka pojmových určení, a SLOVO BOŽÍ, stále zdvižený prst varující před našimi omyly a jejich napravovatel.

Tyto **tři svítilny** se také právem nazývají **třemi Božími knihami** nebo **třemi Božími divadly** nebo **třemi zrcadly** a také trojicí Božích zákonů a trojicí našich zákoníků, jakož i trojím pramenem moudrosti.

Jak jsem řekl, ty svítilny se nazývají **Božími knihami**. Kniha světa, první a největší z nich, je uvnitř a zvenčí popsána nescetnými znaky Boží moudrosti. Na ni nejbliže navazuje kniha naší mysli, popsána právě tak hustě všelijakými pravidly, jež se na všechno vztahují a všechno poměřují. Těm pravidlům se říká vrozené pojmy, vrozená puzení a vrozené schopnosti.

Třetí kniha, kniha Božích výroků, obsahuje Boží slova kdysi pronesená k lidem nebo slova, která byla lidem zevnitř vdechnuta a která na Boží příkaz zapsali pro potřeby budoucích, aby nám v žádné věci závažnějšího rázu nechybělo nebeské vedení.

Třem svítelnám se říká **divadla**, poněvadž nám v nich Boží moudrost předvádí podivuhodné hry. Bezmála každý den pořádá na světě nějaká nová představení, uvádí na jeviště nějaké nové vynálezy lidského důvtipu a vynáší na povrch nějaká nová tajemství z hlubin Písma.

Říká se jim **zrcadla**, protože skrytý Bůh, přebývající ve své věčnosti, v nich viditelně představuje své neviditelné stránky. Tak svět je toliko zjevným obrazem skryté moci, moudrosti a dobroty, který je tvořen rozmanitými znaménky vtisknutými do smyslově vnímatelné látky tak, aby ve všem stvořeném bylo možné jakoby v zrcadle spatřit samu stvořitelenskou moudrost, moc a dobrotu. A protože všechno na světě vytvořil Bůh v určitém počtu, v určité míře a o určité váze podle jistých idejí, vtiskl nám tytéž ideje věcí i počty, míry a váhy do ducha, aby se v něm zrcadlily bytnosti [bytnost = jsoucnost, existence, podstata] všech věcí. Konečně pak přikázal, aby jeho skryté a věčné úradky o nás, vyjádřené určitými slovy, byly zaneseny do knih jeho Písem, aby se odtud jakoby od zrcadla mohly odrazit k nám.

Těm svítelnám se také říká **zákony**, protože vše, co máme jasně, rozumně, zbožně a počestně zamýšlet říkat a činit, nejbezpečněji posoudíme podle toho, co učinil Bůh, co do nás vdechl a co řekl. Konečně je nazýváme našimi **zákoníky** či souhrny všeho, co je třeba znát nebo neznat. Vždyť svět opravdu obsahuje zákoník všeho smyslového, náš duch zákoník všeho rozumového, Písmo pak duchovního a věčného. V prvním se vysvětluje vše, co se může a musí vnímat smysly, v druhém vše, co se může a musí poznávat rozumem, a ve třetím vše, co se může a musí věřit kvůli spáse. Jestliže se tu o něčem vysvětlení nepodává, pak je lépe to neznat.

Velice vhodné však bude, pojmenujeme-li ony svítelný VŠEOBECNÝMI PRAMENY SVĚTLA, poněvadž všechny potůčky veškerých lidských myšlenek, jež kdy byly, jsou a být mohou, proudí a mohou proudit pouze z nich. A to tak, že postačují ke VŠEMU, pro VŠECHNY a po VŠECH STRÁNKÁCH. I. 148

Navrátit se domů do ráje srdce

Necháme-li však stranou všechny knihy lidské, učiníme-li vůdcem jediného Boha s jeho třemi knihami a půjdeme-li všichni po této **jediné cestě**, můžeme doufat v souhlas tak jistě, jak jistě se musí shodovat Boží srdce, ústa a ruka. Velmi svatá je tedy rada o možnosti, aby se synové církve osvobodili od tohoto nekonečného namáhání (jak praví Šalomoun, Kaz 12,12), aby se jakoby z **putování vrátili domů, k sobě a do svého příbytku (k podstatě věcí), aby se dali přivést zpět k společnému otci Bohu a místo tolika obtížných labyrintů našli ráj rozkoší**. III. 320

Kde jsou růže, tam jsou i trny

A nesmí být na překážku, že dosažení tak velkých věcí, ideově pojatých, stojí obrovskou námahu. Nic neobyčejného se totiž nedá připravit nečinností. Ani naše úmysly nesměřují k zahálce. Kde jsou růže, tam jsou i trny. Proto je třeba odvahy... Všední věci se obejdou bez námahy. **Hlína, písek a kameny se vyskytují kdekoli, kovy a drahokamy si žádají hledání v hloubkách**. III. 472

Náprava všeho

Jako látka k nápravnému úsilí musí být vzato **VŠECHNO**, protože všechny věci souvisejí. Pokud jen jediné zůstane neopraveno, pokažení přejde na ostatní, a tak opět upadneme tam, kde jsme byli dříve. Představme si **pokazené hodiny**, které je třeba spravit. Říci o nich, že jsou opravené, není možné, dokud z nich nebude opět užitek. To se však nestane dříve, dokud nebudou opraveny ve všech svých částech, a teprve tehdy, až žádný zoubek nebude poškozen, vyviklán nebo ohnut a pohyb hodin nebude ničím brzděn. Stejně tak tomu je v lidském těle postiženém nějakými nemocemi, které je třeba z těchto nemocí vyléčit. Dokud nebude všechno dáno do pořádku **a dokud nebudou odstraněny kořeny choroby, stále bude trvat nebezpečí návratu nemoci, protože postižená část za sebou strhne tu zdravou a nakazí ji**. Semeno zanechané v zemi či sebemenší kořínek podřátého stromu rády opět raší a vyrůstají v nové dospělé rostliny a stromy. Věci se vždy snadněji pokazí než vznikají. Proto pokažené lidské věci (i když je jich